

Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Південний науковий центр НАН та МОН України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Первинна профспілкова організація ЧНУ імені Петра Могили
Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАНУ
Державний архів Миколаївської області
ДУ «Національний науковий центр радіаційної медицини НАМН України»
Державний аграрний університет Молдови (Кишинів)
Університет гуманітарних та природничих наук ім. Яна Длугоша (Польща)
Університет імені Адама Міцкевича (Польща)
Leipzig University of Applied Sciences (Німеччина)
Ca` Foscari University, Venice (Італія).

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2023:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

XVII Міжнародна наукова конференція

ТЕЗИ

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА: СТАНОВЛЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

15–18 червня 2023 р., м. Миколаїв, Україна

Миколаїв – 2023

Ольвійський форум – 2023 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Соціальна робота: становлення і перспективи розвитку в Україні та світі: XVII Міжнар. наук. конф. 15–18 черв. 2023 р., м. Миколаїв : тези / М-во освіти і науки України ; Нац. акад. наук України ; Півд. наук. центр НАН та МОН України ; ЧНУ ім. Петра Могили ; Первинна профспілкова орг. ЧНУ ім. Петра Могили ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ ; Держ. архів Миколаївської обл. ; ДУ «Нац. наук. центр радіаційної медицини НАМН України» ; Держ. аграрний ун-т Молдови (Кишинів) ; Ун-т гуманітарних та природн. наук ім. Яна Длугоша (Польща) ; Ун-т ім. Адама Міцкевича (Польща) ; Leipzig University of Applied Sciences (Німеччина) ; Ca' Foscari University, Venice (Італія). – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. – 56 с.

Збірник містить тези доповідей учасників XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійського форуму-2023 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Соціальна робота: становлення і перспективи розвитку в Україні та світі».

СЕКЦІЯ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА: СТАНОВЛЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

УДК 364. 62 – 057,36 (043,2)

Кузнецова О. А.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

В умовах триваючої російської агресії питання щодо комплексного та єдиного підходу до державної підтримки військовослужбовців та їхніх сімей є однією з найгостріших суспільних проблем. Військовослужбовець, як людина готова до захисту Батьківщини, має бути впевненим, що після завершення служби держава надасть йому всі необхідні інструменти для інтеграції в суспільство, громаду, родину. В післявоєнний період в Україні важливим буде інший фронт, економічний, з відновлення країни. Державі необхідно буде розробити та реалізувати програму підтримки осіб, які брали безпосередню участь у бойових діях або віддали життя і здоров'я на користь безпеки країни та її боєздатності, оперативно реагували на ті суспільні виклики і кризи, які потребують негайного вирішення.

Державна підтримка військовослужбовців включає широкий спектр заходів, спрямованих на забезпечення їхнього благополуччя, добробуту та соціальної підтримки. Основні аспекти державної підтримки військовослужбовців можуть включати:

1. Фінансову підтримку: забезпечення адекватного фінансування для заробітної плати, житлових умов, медичного обслуговування та інших соціальних потреб військовослужбовців.

2. Медичну підтримку: надання доступу до якісної медичної допомоги та лікування як для військовослужбовців, так і для їхніх родин. Це може включати повні медичний огляд, лікування та реабілітацію після поранень або травм, психологічну підтримку та програми піклування про фізичне та психічне здоров'я.

3. Житлову підтримку: забезпечення належних умов проживання для військовослужбовців та їхніх сімей, включаючи житло в цивільних населених пунктах.

4. Соціальну підтримку: надання соціальних послуг, які включають допомогу у вирішенні сімейних питань, допомогу у навчанні та розвитку професійних навичок (професійна перекваліфікація та підтримка при виході на цивільний ринок праці), програми підтримки сімей військовослужбовців, підтримку у випадках надзвичайних ситуацій, соціальне включення.

5. Пенсійну підтримку: забезпечення пенсійних виплат військовослужбовцям після закінчення їхньої служби. Це може включати пенсійні виплати на основі рангу, стажу служби та інших факторів.

6. Пам'ять та вшанування: визнання й вшанування внеску військовослужбовців у захист країни, організація пам'ятних заходів, парадів, пам'ятних місць та програм підтримки ветеранів.

Багато країн світу впроваджували державні програми соціально-психологічної підтримки для військовослужбовців та їх родин. Ці програми мають на меті надання допомоги у різних сферах життя військового, таких як сімейне консультування, фінансова підтримка, освітні ресурси та послуги з психічного здоров'я. Прикладами таких програм є програма Military OneSource у Сполучених Штатах (швидкий цілодобовий шлюз до персональних військових переваг, доступ до експертів, путівники до MilLife та багато іншого) та служба добробуту Збройних сил Великої Британії (підтримки особового складу, який переходить до цивільного життя). В Великій Британії розроблено «Стратегію для наших ветеранів» («The Strategy for our Veterans»), відповідно до Стратегії встановлено мету зробити «Великобританію найкращим місцем у світі для ветеранів до 2028 року» та визначено понад 60 зобов'язань, має часові рамки та відповідальність за виконання. Загалом діяльність зосереджено на трьох основних напрямках: трансформаційні послуги для ветеранів; розуміння ветеранської спільноти; визнання внеску ветеранів у суспільство [2]. Практичне значення має робота американських вчених Крістін Ельнітські, Мікаель Фішер та Кара Блевінс «Реінтеграція військовослужбовців та ветеранів: концептуальний аналіз, уніфіковане визначення та ключові сфери» (2017) [3]. Незважаючи на наявність цих програм підтримки, декілька викликів залишається в наданні соціально-психологічної підтримки для військовослужбовців та їх родин. Ці виклики включають обмежений доступ до послуг у сільських районах, стигматизацію, пов'язану з пошуком підтримки в галузі психічного здоров'я, та труднощі у координації допомоги між військовими та цивільними постачальниками послуг.

У липні 2022 року Україна під час конференції в Лугано (Швейцарія) презентувала «План відновлення України». Зокрема, серед національних програм було акцентовано і на забезпеченні таргетованої і ефективної соціальної політики, яка включає у себе програму для повернення та реінтеграції ветеранів. Так, йдеться про систему переходу від військового життя до цивільного, програми підтримки ветеранів. Саме тому уже сьогодні державні інституції – Міністерство у справах ветеранів, Міністерство соціальної політики, Міністерство освіти і науки розробляють дієву систему переходу від військової кар'єри до цивільного життя. Однією з її головних складових є запровадження системи координації професійної адаптації ветеранів війни, членів їхніх сімей та родин полеглих захисників. Запроваджено пілотний проєкт зі створення центрів ветеранського розвитку, спочатку вони діятимуть у чотирьох областях України: Вінницькій, Дніпропетровській, Миколаївській та Львівській на базі визначених закладів вищої освіти (в Миколаївській області у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили). Із залученням фахівців ЗВО планується розробка спеціальних навчальних програм для підготовки фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, а також для членів їхніх родин. Міністерство соціальної політики у партнерстві з благодійною організацією «Благодійний фонд ТАПС» розробили програму та організували навчальні семінари для надавачів соціальних послуг по роботі загиблих Захисників і Захисниць України. Міністерство соціальної політики та Міністерство оборони успішно реалізували пілотування програми декомпресії та соціальної підтримки для військовослужбовців і їхніх близьких. У квітні 2023 року Уряд України запустив нові грантові програми для ветеранів, завдяки яким вони зможуть отримати фінансову підтримку від держави для старту або розвитку своєї справи. Український ветеранський фонд у жовтні 2022 року запустив додаткову програму підтримки громадських об'єднань, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод, задоволення суспільних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів ветеранів та членів їхніх сімей.

Комітет Верховної Ради України у квітні 2023 року з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів схвалив Рекомендації на тему «Інструменти суспільної підтримки ветеранів-учасників бойових дій у післявоєнний період», де визначено одним із пріоритетів Уряду ветеранську політику, яка включає безпекову: ветеран - активний громадянин, готовий до оборони та національного супротиву (у разі ескалації військової загрози), економічну: ветеран – це працевлаштований громадянин, платник податків, конкурентоспроможний на ринку праці,

соціальну: єдина система обліку отриманих послуг ветераном; підтримка фізичного та ментального здоров'я; адаптація до цивільного життя, інтеграція в суспільство, родину, громаду, трудові колективи; підтримка осіб з інвалідністю внаслідок війни, членів родин загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України; забезпечення житлом (перехідний період) та міжнародну складову: впровадження стандартів ЄС та НАТО; розвиток ветеранської дипломатії; залученість до міжнародних ветеранських спортивних спільнот [1, с. 4].

З метою поліпшення надання соціально-психологічної підтримки військовослужбовцям та їх родинам, пропонуємо варіанти рішень знайдених нами проблем, що наразі існують в Україні в підтримці військовослужбовців та членів їх сімей:

1. Не визначення реальних потреб ветеранів та членів їх сімей, а також їхня кардинальна зміна від моменту повномасштабного вторгнення. Пропозиції: сприяти співпраці між військовими та цивільними постачальниками послуг з психічного здоров'я для забезпечення неперервності допомоги та безшовних переходів для військовослужбовців та їх родин.

2. Незнання ветеранами та членами їхніх сімей про можливості від держави, бюджетних установ, міжнародних організацій. Пропозиції здійснити інформаційні кампанії з підвищення обізнаності населення щодо зменшення стигми, пов'язаної з пошуком підтримки в галузі психічного здоров'я, акцентуючи важливість раннього втручання та наявності конфіденційних ресурсів.

3. Підтримка ветеранів організована як система виплат та пільг, для отримання яких ветерани мають окремо подавати заявку. Пропозиції: доступність послуг підтримки, особливо у сільських та недостатньо забезпечених районах, шляхом збільшення фінансування та використання інноваційних моделей надання послуг, таких як телемедицина та мобільні групи підтримки.

Список використаних джерел

1. Рекомендації учасників слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів на тему: «Інструменти суспільної підтримки ветеранів - учасників бойових дій у післявоєнний період»

<https://komspip.rada.gov.ua/uploads/documents/31763.pdf>

2. Military Service Member and Veteran Reintegration: A Conceptual Analysis, Unified Definition, and Key Domains. *Frontiers in Psychology*, v.8. Retrieved from

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/20pmc/articles/PMC5348503/>

3. Veterans' Strategy Action Plan: 2022 to 2024 // Office for Veterans' Affairs. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1103936/Veterans-Strategy-Action-Plan-2022-2024.pdf.

УДК 364.4-054.73(477)(043.2)

Файчук О. Л.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВПО В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року спричинило масову дестабілізацію та руйнівний характер фактично в усіх сферах життєдіяльності України. У соціальній сфері виникла низка нових викликів та категорій населення, які потребують посиленої уваги з боку соціальних працівників та волонтерів. Однією з таких категорій є внутрішньо переміщені особи (ВПО). Поява та збільшення внутрішньо переміщених осіб через війну в Україні – виклик для нашої держави та її соціальної політики, системи соціальних служб та соціальних працівників, суспільства в цілому як єдиної команди, адже чинна в країні система соціальної підтримки не передбачала роботи з такою великою групою клієнтів, а фахівці не підготовлені для неї, оскільки не володіли належним методологічним інструментарієм для роботи, що дійсно може підвищити емоційний, психологічний, фізичний та матеріальний стан даної категорії населення.

Внутрішньо переміщена особа – це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1]. ВПО як категорія клієнтів соціального працівника має ряд характеристик, серед яких можна виділити: наявність громадянства України; наявність у особи об'єктивних підстав покинути адміністра-

тивно-територіальну одиницю України, на якій вона постійно проживала, та переїхати до іншої частини країни; потреба у правовому та соціальному захисті держави. Соціальну допомогу та підтримку ВПО надають державні соціальні служби, волонтери, громадські і міжнародні організації.

Аналіз наукової літератури та практичного досвіду роботи з зазначеною категорією населення дозволив визначити основні проблеми, з якими стикаються сьогодні ВПО: отримання тимчасового притулку; узгодження питань щодо отримання соціальних виплат відповідно до чинного законодавства; доступ до соціальних та медичних послуг; відсутність працевлаштування; влаштування дітей до навчальних закладів; пошук членів сім'ї, яких роз'єднав збройний конфлікт тощо. З метою вирішення окреслених проблем соціальними працівниками, волонтерами та громадськими активістами надається низка послуг та організовуються різноманітні заходи: надання гуманітарної допомоги, психологічна підтримка, надання тимчасового житла тощо. Важливим аспектом у процесі організації соціальної допомоги ВПО є її невідкладність. Тобто представники соціальних служб мають працювати в тандемі з поліцією, працівниками ДСНС, лікарями, ЗСУ, волонтерами аби одразу отримувати інформацію про вимушено переміщених осіб та мати змогу максимально швидко забезпечити їх необхідною допомогою.

Отже, на думку сучасних дослідників, основними напрямками соціальної роботи з ВПО є:

- забезпечення житлом – найважливіше завдання соціальних служб, адже багато ВПО покидають рідні домівки швидко, не маючи змоги продумати та підготувати шляхи «відступу». Тому важливо, щоб громади, які приймають вимушених переселенців, у короткі строки надавали їм житло. Для цього потрібно мати певний реєстр можливих варіантів житла (гуртожитки, порожні будинки чи квартири, підселення до сім'ї тощо);

- задоволення матеріальних та побутових потреб ВПО передбачає сприяння в оформлення всіх можливих грошових виплат, посередництво у наданні гуманітарної допомоги (забезпечення сезонним одягом та взуттям, засобами гігієни, продуктами харчування тощо). Реалізація цього напрямку роботи можлива у співпраці з різноманітними благодійними фондами та організаціями;

- трудова та професійна адаптація. Після переміщення на нове місце проживання люди обов'язково мають відчувати впевненість та забезпеченість всім необхідним. І саме можливість працевлаштуватись надає відчуття впевненості в тому, що особа може забезпечувати себе

та своїх близьких. Даний напрямок соціальної роботи передбачає моніторинг ринку праці та можливе перенавчання ВПО;

- сприяння наданню медичної допомоги. Соціальні працівники мають допомогти ВПО встановити контакт з місцевими закладами охорони здоров'я та лікарями. Адже дуже часто особи мають якісь захворювання, можливо хронічні, але через стрес та переселення на тимчасове місце проживання вони відкладають вирішення цих проблем, адже сподіваються на швидке повернення додому і відповідно можливість відвідувати свого лікаря;

- адаптація та налагодження відносин з місцевим населенням. Реалізація даного напрямку діяльності передбачає, що значні зусилля з подолання негативної реакції з боку місцевого населення повинні робити і самі мігранти, приймаючи ті правила, традиції і спосіб життя, які характерні для нього. Тут важлива організація роботи груп само- і взаємодопомоги;

- надання послуг з психологічної адаптації. Соціальні працівники можуть за потреби залучати до роботи з ВПО психологів та психотерапевтів. Допомога цих спеціалістів потрібна у випадках наявності негативних психічних станів, пов'язаних з війною та пережитими наслідками (окупація, насилля, втрата близької людини, втрата житла);

- сприяння влаштування дітей до дитячих садочків та шкіл. Якщо в сім'ї вимушених переселенців є діти дошкільного та шкільного віку соціальні служби мають подбати про їх адаптацію. Якщо в громаді є працюючі офлайн заклади освіти відповідно потрібно забезпечити доступ цих дітей до освітніх послуг. Якщо ж навчання здійснюється онлайн – то рішення стосовно навчання дітей мають приймати батьки. В будь-якому випадку – це добровільно. Ніхто не має змушувати сім'ю змінювати заклад освіти.

Отже, соціальна робота з ВПО – є одним з актуальних та перспективних напрямків діяльності соціальних працівників, який передбачає надання невідкладної та комплексної допомоги. Проаналізовані напрямки соціальної роботи з означеною категорією населення не є вичерпними, адже соціальні працівники мають дотримуватись індивідуального підходу і роботі з ВПО та надавати той комплекс послуг, який потребують клієнти у кожному конкретному випадку, залучаючи не лише ресурси громади та держави, а й благодійних фондів. Саме за таких умов ми можемо сподіватись на максимальне задоволення всіх потреб осіб, які втратили житло та можливість жити в звичному ритмі.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 28.12.2014. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.

УДК 364-3-787.26-027.564.2(477) (043.2)

Сургова С. Ю.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

БЛАГОДІЙНІСТЬ ЯК МАРКЕР ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Слово «благодійність» (від благо – добро, користь та творити – створювати, творити, виробляти) відомо у давньоруській мові з XI ст. [1, с. 4]. Благодійність, яку давні слов'яни розуміли як безоплатну допомогу, без винагороди, була важливою частиною їхнього життя. На думку багатьох істориків, переломним моментом у розвитку філантропії стало прийняття християнства, яке закликала до любові та милосердя.

Із інститутами держави зародилося і громадянство у вигляді формально зафіксованого зв'язку держави і людини, за яким передбачалися певні права і обов'язки останньої перед державою. Включення громадянина у систему державних відносин зумовило поділ майже всіх суспільних відносин на державні та позадержавні, що привело до формування і розвитку громадянського суспільства. Питання про походження, історичну долю, етапи розвитку та хронологічні межі громадянського суспільства залишається відкритим. Проте, на думку більшості дослідників, незаперечно, що громадянське суспільство виникло і розвивалось разом з державою. З формуванням держави пов'язана і стрімка соціальна та майнова диференціація суспільства, яка у свою чергу створила не тільки потреби у благодійній діяльності, а й мінімально необхідні передумови для її надання (значний матеріальний статок у деяких соціальних прошарків населення, певний рівень суспільної свідомості, зацікавленість державної влади та аристократичної еліти суспільства у помягшенні соціальної напруженості) [2, с. 37].

Сучасні вчені розходяться в думках щодо існування філантропії як елементу громадянського суспільства. Деякі науковці вважають, що «благодійності не повинно бути в цивілізованому суспільстві», закликаючи благодійні організації під час кризи допомагати вирішувати проблеми, з якими держава не впорається. Прихильники другої точки зору вважають, що благодійність спрямована на розв'язання протиріччя між інтересами держави та інтересами громадян у суспільстві. Тобто, «можна сказати, що благодійність покликана в певній мірі компенсувати недоліки державного управління, дефіцити бюджетів, постійне прагнення «сильних світу цього» віддавати перевагу витратам держави на користь соціальним потребам суспільства» [4, с. 108].

Благодійна діяльність є найважливішою структурною складовою громадянського суспільства та справді важливою частиною суспільного життя кожної країни, тому благодійні організації потребують та приділяють увагу чіткому правовому управлінню та потужній підтримці країни.

Так, у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2018-2023 роки, вказано на недостатній рівень гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу та зроблено особливий наголос на недосконалості чинного законодавства, яке спричинює створення штучних бар'єрів для реалізації громадських ініціатив. Правове регулювання благодійної діяльності здійснюється Конституцією України, Цивільним та Господарським кодексами, законами та підзаконними нормативно-правовими актами. Окремі аспекти благодійництва врегульовано в Податковому та Митному кодексах. Таким чином, офіційно статус благодійної пожертви змінився і вона стала підзвітною. Вбачається, що це є позитивним зрушенням для попередження фінансових зловживань у сфері благодійництва, які, на жаль, у нашому суспільстві мають місце. Введення в обіг нових термінів, зокрема, таких як «благодійний сервітут», «благодійний ендаумент», «благодійний грант» є кроком вперед, так як дозволяє їх використання на нормативному рівні.

Щорічно упродовж останніх десяти років провідною міжнародною благодійною організацією Charities Aid Foundation, публікується Всесвітній рейтинг благодійності (World Giving Index), як один з основних орієнтирів досягнень та прорахунків держав у цій сфері, що дозволяє забезпечити об'єктивну оцінку досягнутих ними цілей та втрачених можливостей, а отже – визначити пріоритети цього важливого для становлення і розвитку громадянського суспільства напряму. Вказаний рейтинг, серед іншого, демонструє наявність окремих досягнень Укра-

їни у цьому контексті. Так, за даними дослідження 2019 року держава посідала 101 місце у рейтингу, проте вже за результатами 2020 року відбувся стрибок України до двадцятки країн з найкращими показниками. У 2022 році Україна потрапила у топ-10 найщедріших націй світу. Країни оцінювали за критеріями допомоги незнайомим людям, пожертвуванням та кількістю волонтерів. Отже, благодійність стала престижною. Люди по всьому світу почали задумуватись про те, що допомога оточуючим це не складно, а необхідно. Зараз важко загадувати наперед, як буде розвиватись світ благодійності, але бачимо, що тенденції виглядають доволі позитивно, і це стосується України.

Важливою новелою в нашій державі є введення такої сфери благодійної діяльності як «сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни», що продиктовано останніми реаліями суспільно-політичного життя країни. Війна навчила українців благодійності.

На даний час благодійна діяльність в Україні перебуває на хвилі піднесення: в державі діє величезна кількість благодійних фондів, а в їх діяльності беруть участь багато громадян. Залучена ними допомога в значній мірі сприяє вирішенню ряду проблем, а добросовісні благодійні фонди користуються високим рівнем довіри серед населення. Саме завдяки активності благодійних організацій значно підвищився рівень підтримки Збройних Сил України, вирішено ряд проблем переміщених осіб, залучено і надано благодійну допомогу соціально-незахищеним верствам населення тощо. Однак, це в той же час спостерігаємо поширення зловживань у даній сфері з боку недобросовісних осіб: із зростанням кількості громадян, готових жертвувати власні кошти на благодійні потреби активізувалась також і шахрайські структури, які під виглядом благодійної діяльності проводять публічні збори пожертв. Багато в чому така шахрайська діяльність в Україні стала можливою у зв'язку з відсутністю реальних способів контролю та звітності при здійсненні благодійної діяльності.

Якщо звернутися до досвіду міжнародної спільноти, в інших країнах запроваджено особливі механізми звітності та контролю за діяльністю благодійних організацій. Зокрема, в Фінляндії такі організації зобов'язані надавати інформацію щодо своїх доходів та витрат на вимогу будь-якого заявника. Повний обсяг інформації про доходи та видатки благодійних фондів внесені у відповідний Державний реєстр благодійних організацій, який діє в Ірландії та знаходиться в публічному доступі в мережі Інтернет. Різного роду звіти про діяльність благодійних організацій публікуються і в спеціалізованих виданнях Нідерландів, Люксембургу, а у Великобританії, Іспанії така інформація підлягає обов'язковому опублікуванню на веб-сайтах таких організацій.

цій. Вбачається, що врахування міжнародного досвіду у даній сфері в нашій державі є гостро необхідним.

Отже, незважаючи на загалом позитивні зрушення у регулюванні здійснення благодійництва в Україні, дана сфера потребує вирішення ряду проблем. Насамперед, слід удосконалити правову базу, що регламентує суспільні відносини, пов'язані з благодійництвом та ліквідувати прогалини, неточності та суперечності законодавства. Однак, цього недостатньо. На даному етапі наша держава потребує запровадження реально діючих механізмів боротьби із зловживаннями, які мають місце під виглядом благодійної діяльності: прозорість, публічність та звітність повинні бути пріоритетними у роботі благодійних організацій. А нормативне закріплення відповідальності за порушення законодавства у сфері благодійницької діяльності повинно стати одним з засобами запобігання зловживанням з боку недобросовісних осіб.

Благодійна діяльність це важлива соціальна значуща функція, яка причетна до розв'язання нагальних проблем суспільства. Благодійність є маркером громадянського суспільства, показником духовності, моральних цінностей та гуманістичних відносин у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Благодійність у сучасному світі: витоки, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2019. 82 с.

2. Дмитренко М., Ясь О. «Благодійність як атрибут громадянського суспільства: історія і сучасність», присвячену історії благодійності в Європі та у східних слов'ян./ Дмитренко М. Ясь О. // Розбудова держави. – 1994. – №6. с.37

3. Короткий політологічний словник. – К., 1991. – С. 25;

4. Политология в терминах и понятиях //Социально-политические науки. – 1991. – №10. – С.108

5. Ковтун О. А. Правові особливості державного регулювання меценатства в Україні. Наукові праці: науково-методичний журнал. Т. 165. Вип. 153: Державне управління. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. С. 106-109

6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо протидії зловживанням у сфері благодійництва». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GB00A.html.

СОЦІАЛЬНО-ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: АКЦЕНТ НА РОЗВИТОК І САМОАКТУАЛІЗАЦІЮ

Базовим системоутворювальним елементом гуманістичного напрямку в психології є теорія самоактуалізації. Водночас, ключовою для гуманістичної теорії є ідея про те, що усвідомлене прагнення особистості до максимального можливого розкриття власного людського потенціалу і його реалізація в практичній життєдіяльності шляхом самоактуалізації є необхідним чинником повноцінного розвитку людини.

Теорію самоактуалізації як складову гуманістичної теорії особистості розробив видатний американський психолог А. Маслоу. Вчений вважав прагнення особистості до самоактуалізації (повного виявлення своїх можливостей) джерелом її психічного розвитку. До того ж, це прагнення ґрунтується на потребі в самоактуалізації, що представляє собою «вершину» в ієрархії потреб людини [1].

А. Маслоу сформулював характеристики, в яких розкривається сутність самоактуалізації:

- 1) повне прийняття реальності та комфортне відношення до нього (не ховатися від життя, а розуміти його);
- 2) прийняття інших і себе («Я роблю своє, а ти робиш своє. Я на цьому світі не для того, щоб відповідати твоїм очікуванням. І ти на цьому світі не для того, щоб відповідати моїм очікуванням. Я є я, а ти є ти. Я поважаю і приймаю тебе таким, який ти є»);
- 3) професійна захопленість улюбленою справою, орієнтація на завдання, на справу;
- 4) автономність, незалежність від соціального середовища, самостійність думок;
- 5) здатність до розуміння інших людей, увага, доброзичливість до людей;
- 6) постійна новизна, свіжість оцінок, відкритість досвіду;
- 7) розрізнення мети та засобів, зла і добра («Не всякий засіб добрий для досягнення мети»);
- 8) спонтанність, природність поведінки;
- 9) гумор філософського плану;

10) саморозвиток, прояв здібностей, потенційних можливостей, творчість у роботі, любові, житті, яка самоактуалізує;

11) готовність до: вирішення нових проблем; усвідомлення проблем і труднощів; усвідомлення свого досвіду; справжнього розуміння своїх можливостей; підвищення конгруентності [1].

А. Маслоу пояснював, що конгруентність розуміється як відповідність переживання, усвідомлення досвіду його справжньому змісту. Для того, щоб досягти конгруентних, справжніх переживань, необхідно подолати захисні механізми, оскільки вони заважають реально усвідомити свої проблеми. Відтак, від підвищення рівня конгруентності, вдосконалення тенденцій до розуміння своїх можливостей, особливостей, «реального Я» залежить розвиток особистості, її самоактуалізація [2].

Суттєвим є те, що одним із важливих механізмів, що сприяють перестроюванню індивідуальних якостей особистості в інтегровану систему саморегуляції вважається процес її самоактуалізації. Тобто, самоактуалізація представляє собою процес актуалізації людиною власних потенціалів, а також їхнє використання як засобів реалізації сенсу життя.

Важливо додати, що актуалізація потенціалів є природним процесом, проте в умовах розвитку сучасної людини цей процес часто блокується. Водночас, самоактуалізаційна діяльність є елементом життя «зрілої людини» середнього віку, оскільки вимагає цілеспрямованої, свідомої активності, а тому не може відповідати раннім етапам життя молодій людині [3].

Для нормального розвитку фізично і психологічно здорової людини необхідно вибирати те, що корисно для її розвитку. Наприклад, мала дитина краще, ніж хто-небудь інший, «знає», що їй подобається і що для неї потрібно. Виховання дитини у доброзичливій атмосфері означає, що дорослі не тільки задовольняють потреби дитини, але й створюють умови для самостійного задоволення її потреб, тобто дають можливість самій зробити власний вибір, що так необхідний для її розвитку і повноцінного життя. Дитині необхідно, щоб дорослі довіряли їй та природним процесам розвитку, щоб не часто втручалися, а спрямовували і «дозволяли» їй розвиватися в душі даосизму.

Водночас, дитина, що має постійну підтримку від оточення, рідних щодо задоволення своїх потреб поваги, безпеки, любові – здатна зрозуміти сенс із помірної дози розчарувань, тому в результаті може стати більш вольовою. У випадку ж, якщо розчарувань накопичується більше, ніж дитина може зрозуміти і витримати, то вони вважаються травматичними і небезпечними.

Натомість, надмірна опіка дитини призводить до того, що потреби дитини задовольняються батьками, тому вона ніяких зусиль до цього не прикладає. У результаті такого виховання у дитини може розвиватися інфантильність до всього; відбуватися припинення розвитку і формування її сили волі та самоствердження. Наслідками такого розвитку може бути неповага до людей, спроба використання інших людей в корисних цілях.

Важливо акцентувати увагу на тому, що фізично здорові люди більш інтегровані в усіх сенсах життя, оскільки сила волі, рівень пізнання, розвиток емоцій та моторних функцій більше співпрацюють між собою, а не конфліктують. Для такої людини раціональні та узгоджені думки призводять до ідентичних результатів, як і думки, що породжені сліпими бажаннями; її спонтанні реакції настільки ефективні, неначе вони були продумані заздалегідь; чуттєві та моторні функції взаємно відповідають одна одній і тісно взаємодіють між собою; така людина реально розуміє небезпеку і проблемність тих вікових раціональних систем, що встановлюють здатності людини в ієрархічному порядку, на чолі яких стає не інтеграція, а раціональність.

А. Маслоу, аналізуючи проблему особистого розвитку в соціально-психологічному аспекті, розробив ієрархічну теорію потреб, розташовавши їх у висхідному порядку – біологічні, екзистенціальні, соціальні, престижні і духовні. Вчений вважає, що потреба в самореалізації – це потреба стати особистістю, бо тільки там, де починаються вищі духовні потреби, починається особистість. Ж. Ж. Руссо висунув ідею у свій час про «подвійне» народження особистості: перше народження означає, що кожна особа індивід. У межах цього етапу особа, актуалізуючись у рамках структури самосвідомості (що задається суспільством) – залежить від оцінок інших людей. Друге народження особи пов'язане з формуванням світогляду на основі самопізнання, з наявністю сильної волі, з орієнтацією на пошук і реалізацію смисложиттєвих орієнтирів, що забезпечують індивідові готовність здійснювати різного роду вчинки [3].

Така наука як психологія розвитку людини вивчає: стадії розвитку особистості, закономірності змін у період розвитку, періодизацію психічного розвитку, залежність психічного розвитку від культурно-історичних і соціальних умов суспільства тощо. Для визначення адекватності темпів і змісту психічного розвитку індивіда, психологи спираються на ознаки, що підтверджують формування прогресивних змін психіки. Ці ознаки проявляються у різних сферах психічної діяльності – інтелектуальній, комунікативній, мотиваційній та афективно-вольовій [2].

Інтелектуальна сфера сприяє: розширенню сфери пізнання; накопиченню інформації про навколишню дійсність; вдосконаленню способів надходження, переробки та використання знань, яке виражається у прогресивних змінах інтелекту, що забезпечують багатство знарядь пізнання людиною дійсності;

Комунікативна сфера забезпечує: розширення сфери соціальних взаємин, тобто, зростання кількості людей, з якими індивід спілкується; збагачення і вдосконалення навичок спілкування, шляхом накопичення комунікативних засобів і досвіду;

Мотиваційна сфера відповідає за: зміни мотивації, оскільки кожен віковий період формує у дитини нову систему потреб, інтересів, переконань, що виступають мотивами поведінки; удосконалення структури самосвідомості, тобто за послідовне проходження трьох етапів: самовідчуття, самосприйняття і саморозуміння;

Афективно-вольова сфера сприяє: збагаченню афективної сфери, за рахунок зростання діапазону та якості емоцій і почуттів, що переживаються індивідом; підвищенню здатності до саморегуляції, оскільки з віком у дитини зростає вольова регуляція: її поведінка з імпульсивної стає регульованою, а емоції більш стриманими.

Враховуючи вищезазначене, зацентруємо увагу на тому, що для проведення соціально-превентивної діяльності у молодіжному середовищі необхідно: створити сприятливі умови для розвитку і самоактуалізації особистості; пам'ятати, що для підтримки здатностей людського організму важливими є функціонування і самовираження, оскільки всі органи вимагають, щоб їх використовували за призначенням.

Список використаних джерел:

1. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики. – СПб.: Евразия, 1997. – 312 с.
2. Маслоу А. Самоактуализация. Психология личности: Тексты. – Москва, 1982. – С. 110-112.
3. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – Київ: Либідь, 2003. – 376 с.

Малиновська Н. Л.,
канд. іст. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
Навчально-науковий інститут публічного управління
та адміністрування,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Соціальна робота займається вирішенням багатьох життєвих проблем різних категорій населення, а це означає, що зміна поколінь вимагає і зміну форм та методів. Формування нових нетрадиційних компонентів у соціальній сфері, інноваційних засобів соціальної діяльності є відповіддю на потреби отримувачів соціальних послуг, є необхідністю, і головне можливістю реалізації інноваційно-технологічної діяльності в сучасних умовах. Під інноваційним прогресом розуміють процес народження нової ідеї, її експериментальну апробацію, поширення та використання. Інноваційні соціальні технології представляють собою методи, засоби інноваційної діяльності, що спрямовані на створення та матеріалізацію нововведень у суспільстві, на реалізацію ініціатив, що викликають якісні зміни в різних сферах соціального життя, спонукають до раціонального використання матеріальних та інших ресурсів у суспільстві.

Поняття «соціальна інновація» визначають як «свідомо організоване нововведення або нове явище в практиці соціальної роботи, що формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, що змінюються, і що має за мету ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері». Соціальні інновації різноманітні, оскільки різноманітним є життя.

Джерелами соціальних інновацій є зміни зовнішнього середовища, соціальні проблеми, що виникають і які неможливо вирішити за допомогою традиційних методів. Саме наявність тих або інших проблем у соціальній сфері дає поштовх до створення та розробки нових засобів та методів соціальної роботи. Так було створено «телефон довіри», за допомогою якого людям у стресових ситуаціях надається анонімна психологічна допомога. Ще одним прикладом є створення соціальних служб і соціальних притулків.

Застосування соціальних інноваційних методів дозволяє покращити процес соціальної мобільності, що не в змозі зробити за допомогою

деяких традиційних форм і методів. Досить популярним за останні роки є застосування у практиці соціальної роботи нових методологічних підходів, таких як техніки втручання та психологічні моделі. У безпосередній роботі з клієнтами, наприклад, застосовують клієнтоцентричний підхід, групова робота базується на аналітичному підході, для роботи із сім'ями використовують системно-комунікативну теоретичну концепцію. Однак не лише окремі методи та засоби можна розглядати з точки зору соціальних інновацій, функціонування та діяльності соціальних служб в цілому, а також окремі види послуг, які вони надають, теж носять інноваційний характер.

Аналіз наукової літератури з даної проблематики, дає підстави для такої класифікації нововведень у соціальній роботі: винахід нових технологій; адаптація чи зміна наявних технологій; нові сфери використання існуючих технологій, тобто технологічне перенесення; використання наявного методу іншою групою користувачів. Розробленням інновацій для соціальної та організаційної сфер займаються спеціалісти, які володіють інформацією про даний об'єкт або практичними знаннями про те, що відбувається.

Соціальні технології – це «сукупність способів професійного впливу на соціальний об'єкт із метою його поліпшення, забезпечення оптимізації функціонування за можливого тиражування певної системи впливу». У соціальній роботі саме поняття соціальних технологій має на меті соціальні інститути, завдяки яким досягається достатній рівень як економічного, так і соціального добробуту населення. Соціальне страхування, соціальне забезпечення, соціальна опіка та піклування саме є тими соціальними технологіями, що забезпечують належний життєвий рівень громадян.

Як вид професійної діяльності, технологія соціальної роботи є сукупністю способів дій, які виконують функції відновлення, збереження чи покращення соціального функціонування об'єкта, а також запобігання негативним соціальним процесам. Технології соціальної роботи умовно поділяють на такі, що носять стратегічний характер, та ті, що першочерговими у системі соціальної роботи. До першої умовної групи належать технології соціальної роботи, які спрямовані на всі верстви населення, тобто на забезпечення таких умов, що надають можливість підвищити життєвий рівень людей і зменшити кількість тих осіб, які перебувають на межі бідності та потребують соціальної допомоги.

Другу групу складають технології соціальної роботи з малозахищеними верствами населення, тобто так звані технології тактичного спрямування. Саме з метою успішного виконання практичної соціальної роботи необхідно поєднувати технології стратегічного характеру,

що на теперішній час є першочерговими, з технологіями тактичного спрямування. Наприклад, з метою подолання проблеми дитячої безпритульності недостатнім буде розробити та реалізувати на практиці адресні технології надання безпосередньої допомоги дітям вулиці. На практиці важливо розробити та реалізувати технології, які будуть спрямовані на подолання причин виникнення даного явища та на профілактику проблеми безпритульності.

Соціальні технології – це єдиний тип технологічного процесу, заснований значною мірою на стосунках «суб'єкт – суб'єкт». У зв'язку з цим слід зазначити, що кожний індивід є соціальним технологом для себе і своїх близьких; він бере участь у здійсненні соціальних технологій різних рівнів, сприяючи перетворенням, що проводяться, або ухиляючись від них, розділяючи мету і засоби діяльності органів соціального управління або протиставляючи їм якусь іншу мету і засоби.

Отже, створення і використання технологій сприяє оптимізації, раціоналізації, передбачуваності процесу діяльності, гарантує одержання заданих властивостей та якостей, заради яких сама технологія в цьому випадку і застосовується. Соціальні технології уособлюють різні форми соціальної самоорганізації, що і забезпечують соціальну ефективність від інноваційно-технологічної спрямованості соціальної роботи.

Список використаних джерел

1. Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету : монографія / І. Б. Савельчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. – 375 с.

УДК 364-3 (043.2)

Зинов'єва В. Є.,
студентка 4 курсу спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМИ НАСИЛЬСТВА І ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ

Соціальна і психологічна незрілість дітей ставить їх у повну залежність від дорослих. Ця залежність, а також нездатність захистити себе, робить їх особливо уразливими перед різними проявами насильства. Не можна говорити про насильство над дитиною і відсутність батьківського піклування без врахування сімейного контексту. Сімейні взаємовідносини – найперші і найміцніші соціальні взаємовідносини, які

значною мірою впливають на самооцінку дитини, її здатність до адаптації і відчуття благополуччя. Для більшості з нас сімейні впливи є позитивними і є основним джерелом виховання, в процесі якого формуються принципи соціальної взаємодії, що зберігаються потім упродовж усього життя. На інших, однак, сімейні події і переживання впливають негативно.

Існує 4 види жорстокого поводження з дітьми: фізичне насильство; нехтування; сексуальне насильство; психологічне насильство.

Жорстоке поводження з дітьми визначається, як навмисні дії (або бездіяльність) батьків, опікунів та інших осіб, які завдають шкоди фізичному чи психічному здоров'ю дитини.

На підставі положень Конституції України і Конвенції ООН про права дитини 26.04.2001 р. в Україні був прийнятий Закон «Про охорону дитинства», який визначає охорону дитинства стратегічним загальнонаціональним пріоритетом із метою забезпечення реалізації прав дитини на все життя, охорону здоров'я, освіти, соціальний захист та всебічний розвиток, встановлює основні засади державної політики у цій сфері.

Сім'я, як основний центр суспільства, виконує найважливіші соціальні функції, відіграє значну роль у житті дитини. У сім'ї дитина робить перші кроки на довгому шляху своєї соціалізації, її потреби формуються в сім'ї і задовольняються її батьками або опікунами. Однак у цій сфері, яка має захищати права дітей, поширені знущання та насильство. Домашнє насильство є поширеним явищем у сучасному світі. Це дуже насторожує, адже діти – це найбільш вразлива «самотина» суспільства.

Соціальна робота в аспекті протидії жорстокому поводженню з дітьми має такі завдання: інформувати про сутність і наслідки жорстокого поводження з дітьми, відповідальність за них; показувати моделі сімейного та суспільного виховання, людських стосунків, які засновані на гуманних і демократичних засадах; роз'яснювати права членів сім'ї, вчити їх реалізовувати та захищати і на цій основі будувати власні моделі сімейного життя і сімейного виховання; змінювати ставлення суспільства до жорстокого поводження з дітьми, активізує громадську позицію людей; сприяти самореалізації дітей і дорослих.

Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю, в якій є жорстоке поводження з дітьми, здійснюється за напрямками:

- ✓ нормалізація дітей з вадами у фізичному та розумовому розвитку в біологічних і прийомних сім'ях; громадська опіка сімей;
- ✓ формування усвідомленого батьківства;
- ✓ «укріплення» неблагополучних сімей;

- ✓ організація групи само- та взаємопідтримки та допомоги, діяльності фасилітаторів із сімейної освіти;
- ✓ формування гендерної рівності, захист прав жінок і дітей у сім'ї та суспільстві;
- ✓ запобігання та боротьба з насильством в сім'ї;
- ✓ попередження і боротьба з наркоманією, алкоголізмом, проституцією, що є провокуючими факторами жорстокого поводження з дітьми;
- ✓ навчання членів сім'ї поведінці у кризових ситуаціях (підтримці тяжкохворих, догляду за ними, спілкуванні з ними);
- ✓ підтримка членів сім'ї в екстремальних ситуаціях (смерть члена родини, початок дитиною самостійного життя, випадки насильства в сім'ї, вимушена зміна місця проживання, втрата роботи членами сім'ї);
- ✓ народження дитини з особливими потребами;
- ✓ адаптація сім'ї у новому мікро- та макросередовищі;
- ✓ забезпечення умов для поєднання праці з сімейними обов'язками і з життєвими інтересами людини;
- ✓ охорона материнства та дитинства;
- ✓ планування сім'ї, профілактика ранніх та небажаних вагітностей;
- ✓ об'єднання поколінь.

Соціальна реабілітація - це вид соціальної діяльності спеціально уповноважених державних органів, соціальних служб, об'єднань громадян та інших соціальних установ, спрямований на здійснення системи організаційно-економічних, правових, культурно-освітніх, оздоровчих та інших соціальних заходів щодо відновлення фізичного стану, честі, гідності, прав і свобод дітей.

Отже, насильство визнано світовою спільнотою одним із ключових факторів, що ставить людей у залежне становище, завдає великої моральної шкоди суспільству та є перешкодою для подолання нерівності та поваги до прав людини, а тому потребує дієвих засобів протидії.

Список використаних джерел

1. Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей : Зміцнення та захист прав дітей в Україні ; за заг. ред. проф. О. Кікінежді. – Тернопіль : Стереарт, 2014. – 802 с.
2. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики : навч. посіб. / О. В. Купенко. – Суми : Сум. держ. ун-т, 2020. – 192 с.

Криворота А. О.,
студентка 4 курсу спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПАТРОНАТ НАД ДИТИНОЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Патронат над дитиною є актуальним, але не новим явищем для України: його виникнення збігається в часі з першими спробами кодифікації норм сімейного права і належить до тих інститутів, які то включалися до законодавства, то, навпаки, виключалися з нього.

Відповідно до Сімейного кодексу України, а саме ст. 252, сімейний патронат – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин [2].

Мета – забезпечення захисту прав дитини, яка через складні життєві обставини тимчасово не може проживати разом з батьками/законними представниками, надання їй та її сім'ї послуг, спрямованих на реінтеграцію дитини у сім'ю або надання дитині відповідного статусу для прийняття подальших рішень з урахуванням найкращих інтересів дитини щодо забезпечення її права на виховання в сім'ї або в умовах, максимально наближених до сімейних.

Поняття «діти-сироти» наводиться у ст. 2 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей», ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Відповідно до цих законів дітьми-сиротами є діти, в яких померли чи загинули батьки. Поняття «діти, позбавлені батьківського піклування» наводиться в трьох Законах України – ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», ст. 2 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей».

Патронатне виховання дітей здійснюється на підставі договору патронату. За договором про патронат над дитиною орган опіки та піклування влаштовує дитину, яка перебуває в складних життєвих обставинах, в сім'ю патронатного вихователя (ст. 253 СК України). Така форма влаштування дітей, позбавлених батьківського виховання, характеризується низкою особливих ознак, а саме:

- відносини патронатного виховання виникають на підставі укладення договору;
- договір про патронат – це відплатний сімейний договір;
- для виникнення патронатних правовідносин необхідна згода дитини, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити;
- патронатне виховання має обмежений строком характер – не може перевищувати трьох місяців;
- за патронату батьківських прав не виникає, а дитина передається лише на виховання;
- між патронатним вихователем і дитиною не виникає аліментних зобов'язань.

Для створення та подальшого функціонування патронатної сім'ї між органами опіки та піклування, сім'єю патронатного вихователя та батьками дитини укладається договір, який спрямований на прийняття чужої дитини та її забезпечення її вихованням. Договір про патронат над дитиною припиняється у разі прийняття органом опіки та піклування рішення про повернення дитини до її батьків, інших законних представників, її усиновлення, встановлення над нею опіки чи піклування, влаштування її на виховання в сім'ю громадян (приймну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу) або до дитячого закладу, закладу охорони здоров'я, навчального або іншого закладу, а також у разі досягнення дитиною повноліття, смерті дитини чи патронатного вихователя.

Зміст патронату – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин.

Робота з патронатного виховання включає в себе: реабілітаційно-виховану роботу з дитиною, що залишилася без піклування батьків, дитиною в соціально небезпечному середовищі, на всіх етапах роботи з ним органу опіки і опікування – від виявлення до повернення батькам або усиновлення; роботу по відборі і підготовці громадян, бажаючих взяти дітей на виховання в сім'ю; технологію супроводу і підтримку дитини і сім'ї після переведення дитини на патронатну форму виховання; технологію оцінки, кризового втручання і змін в кривій сім'ї такої дитини з метою збереження сім'ї.

Патронатне виховання – це, насамперед, форма влаштування дітей в сім'ю. Принциповою відмінністю цієї форми влаштування в сім'ю від відомих форм (усиновлення, приймальна сім'я, опіка) є наявність розмежування прав і обов'язків захисту прав і інтересів цієї дитини

між батьками (якщо вони не обмежені або не позбавлені батьківських прав), органом опіки і опікування (уповноваженою установою), патронатним вихователем. Тобто, патронатна сім'я не є в повній мірі законним представником дитини. Функції законного представника є у сім'ї, а також у служби, яка передала дитину в сім'ю – у уповноваженої служби органу опіки та піклування. У якій мірі і за що відповідає сім'я, а за що – служба, визначається в договорі патронатного виховання. Об'єм повноважень патронатного вихователя окреслюються в договорі.

Патронатна форма виховання щодо безпритульних та осиротілих дітей, які перебували в інтернатних закладах, застосовувалася в 20–40 роки ХХ ст. й у радянських республіках. У радянський період інститут патронату був започаткований постановою ЦВК і РНК РСФРР «Про порядок та умови передачі вихованців дитячих будинків у селянські сім'ї» від 5 квітня 1926 р., а також постановою ЦВК і РНК РСФРР «Про порядок і умови передачі вихованців дитячих будинків та інших неповнолітніх трудящим в містах та робітничим селянам» від 28 травня 1928 р. [1].

Як стверджує З. В. Ромовська, патронат над дітьми — це оновлений інститут сімейного законодавства України, який передбачався ще Кодексом про сім'ю, опіку, шлюб та акти громадянського стану УРСР 1926 р., але не отримав на той час широкого застосування. [1]. Інститут патронату в УРСР будувався на тих же засадах. Постановою РНК УРСР від 11 червня 1940 р. було затверджене Положення про порядок патрунування дітей в колгоспах і сім'ях трудящих. На патронат бралися діти від п'яти місяців до шістнадцяти років на підставі договору. Договори укладалися з відділом охорони здоров'я, якщо дитина ще не досягла чотирьох років, а щодо старших за віком дітей – із відділом освіти [1].

Але є велика різниця між тим, що було за часів радянської влади і сьогодні. В першу чергу, це інтереси і права самої дитини, які декларуються та виконуються. Права дитини, яка влаштовується в сім'ю патронатного вихователя:

1. Для влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя потрібна згода дитини, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити.

2. Влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя здійснюється за письмовою згодою її батьків, інших законних представників. У разі якщо мати чи батько дитини є неповнолітніми, крім їхньої згоди на влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя потрібна згода їхніх батьків.

3. Влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя здійснюється без згоди батьків, інших законних представників у разі відібрання у них дитини, відсутності відомостей про місце їх перебування, а також за наявності безпосередньої загрози життю чи здоров'ю дитини.

4. На період перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя за нею зберігається право на аліменти, пенсію, інші соціальні виплати, а також на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника, які вона мала до влаштування в сім'ю патронатного вихователя.

5. Дитина, влаштована в сім'ю патронатного вихователя, має право підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичами.

6. Дитина, влаштована в сім'ю патронатного вихователя, має інші права, визначені законодавством.

Отже, інститут патронату над дитиною є більш подібним до справжньої сімейної форми виховання, яка матиме позитивний вплив на подальшу долю дитини.

Список використаних джерел:

1. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 532 с.

2. Сімейного кодексу України, 2002 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/pag>

УДК 316.346 (043.2)

Черевата А. О.,
студентка 4 курсу спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Демографічні процеси, що відбуваються в усьому світі, відображають зростання відносної частки і абсолютного числа літніх і старих людей у структурі населення. Зазначені обставини свідчать про значне збільшення числа громадян похилого віку, які в силу психофізіологічних особливостей належать до групи осіб, що потребують соціальної допомоги та підтримки.

Потреби даної категорії громадян у соціальній роботі збільшується ще й тому, що велика частина з них належить до групи самотніх людей. Це означає, що в міру старіння вони будуть потребувати не тільки

соціальної підтримки – у вигляді виплат пенсій, але і додаткового обслуговування.

Переважаючою формою соціального обслуговування людей похилого віку була стаціонарна форма у вигляді будинків-інтернатів тощо. Стаціонарна форма при всіх її позитивних якостях (повне державне забезпечення, соціально-побутове влаштування, медико-соціальна допомога) мала й суттєві недоліки. Переселення людини похилого віку в будинок-інтернат було пов'язане з психологічним стресом, а зміна обстановки, звичного місця проживання сприймалася як драматична ситуація. Переміщення в будинок-інтернат нерідко супроводжувалося депресивним станом, розладами сну, невротизацією особистості. Це одна з обставин, що стала причиною введення нестационарних форм соціального обслуговування. Саме тому стала розвиватися мережа нестационарних установ з розгортанням соціального обслуговування вдома.

Але з 24 лютого 2022 року життя в Україні різко змінилось через агресивний військовий напад РФ на Україну. Для захисту країни та її громадян було введено воєнний стан – «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» згідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Основні засади державної політики щодо ветеранів праці та інших громадян похилого віку визначає Конституція України, Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні».

Громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року

Ветерани у сучасному розумінні – це ті люди, які брали участь у війні або відслужили визначений термін в армії. Проте в законодавстві

використовуються такі поняття як «ветеран війни», «ветеран праці», «ветеран бойових дій», «ветеран військової служби».

Ветеранами праці визнаються громадяни, які працювали на підприємствах, в установах, організаціях, об'єднаннях громадян, фізичних осіб, мають стаж роботи 40 років – для чоловіків і 35 років – для жінок і вийшли на пенсію.

Отже, люди, які підпадають під визначення «люди похилого віку» є такими, які або народилися в роки Другої світової війни або народилися через кілька років по її закінченні або трохи пізніше, зазнали як в дитинстві, так і тепер на старості років травм різного плану від військових дій та їх наслідків.

Соціальна допомога є інструментом соціального захисту. Україна має суттєве нормативно-законодавче забезпечення щодо надання соціальної допомоги різним категоріям населення, у тому числі людям похилого віку, а саме: Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 214 «Про деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану»; Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам»; Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» (втратила чинність); Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб»; Розпорядження Кабінету Міністрів України 6 березня 2022 року № 204 «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «єПідтримка».

За нормами Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» право на призначення пенсії за віком мають ті особи, які досягли віку 60 років та набули страхового стажу не менше 15 років. Тобто, в Україні встановлено єдиний вік для виходу на пенсію для чоловіків і для жінок – 60 років.

Для отримання допомоги необхідно відвідати органи місцевої влади, які допоможуть зареєструватись або подати свою заявку через інформаційну платформу «єДопомога». «Допомога – гуманітарна платформа, що дає можливість допомоги українцям постраждалим від російської агресії [2]. Для цього необхідно зайти на платформу та вибрати напрямок «Виплати від міжнародних організацій». Потім необхідно заповнити заявку, де вказати всі необхідні дані про себе. На пла-

тформі громадяни також зможуть отримати гуманітарну допомогу, одяг та продукти харчування.

У Постанові КМУ від 7 березня 2022 р. № 220 «Питання надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні» зазначається, що державна гуманітарна допомога передбачає:

- забезпечення людей їжею та питною водою, одягом та взуттям, засобами гігієни й товарами першої необхідності;
- забезпечення ліками та медичними препаратами;
- облаштування місць розміщення громадян, які у зв'язку з бойовими діями залишили місце свого проживання;
- надання одноразової грошової допомоги;
- задоволення інших першочергових потреб людей.

Пенсіонери можуть звернутися по гуманітарну допомогу до районних управлінь соціального захисту населення. Після цього отримати допомогу можна в територіальних центрах обслуговування громадян.

В Україні запустили офіційну платформу гуманітарної допомоги для українців «СпівДія» (<https://spivdiia.org.ua/>). СпівДія – волонтерська Р2Р-платформа, яка ініційована Координаційним штабом з гуманітарних та соціальних питань Офісу Президента України. На її основі верифіковані волонтери надають допомогу людям, які найбільше цього потребують. Особливістю платформи є безпечність як для людей, які надають допомогу, так і для тих, хто її отримує.

Найближчим часом також планується створення «Співдія Хабів» на базі громадських організацій та молодіжних центрів, які оперативно передаватимуть допомогу на місця, а саме: гуманітарна допомога: їжа, одяг, засоби гігієни, матраци, побутова техніка тощо; медикаменти: ліки та устаткування; особиста та логістична допомога: волонтери, склади, транспорт; фінансування: перерахування коштів на закупівлю необхідних ресурсів; сервісна допомога: водії-чоловіки віком від 18 до 60 років для міжнародних перевезень гуманітарних вантажів.

Відповідно до Конституції Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

Разом з державними установами допомагають людям похилого віку недержавні, волонтерські організації, а саме: ADRA Ukraine Допомога потребуючим (<https://www.adra.ua/>); Handy Friends for Ukraine (тут можна отримати та надати найнеобхіднішу інформацію для адаптації у кожній країні вільного світу <https://www.handyfriends.handy.ai/>); mykolaiv.dobro (допомога пенсіонерам, інвалідам, переселенцям, бага-

тодітним сім'ям, організаціям охорони здоров'я та організаціям які підтримують біженців <https://www.instagram.com/mykolaiv.dobro/>); Волонтерське об'єднання НОМЕ'як (допомагають: самотнім пенсіонерам; матерям-одиначкам; багатодітним сім'ям; людям з інвалідністю І групи <https://www.instagram.com/home.iak/>); організація Гуманітарна допомога у Миколаєві (пропонує гуманітарну допомогу стареньким та малозабезпеченим сім'ям; спільно із центром соціального захисту організують збір та гуманітарну допомогу стареньким м. Миколаєва; приймають, сортують та перенаправляють гуманітарну допомогу від мешканців міста; тримають зв'язок із координаторами всіх районів міста та адресні дані тих, хто потребує допомоги; закупають та доставляють продукти. Відповідальна особа: Пільгуй Анастасія https://instagram.com/an_brusnikina); Незабутні (допомагають людям з деменцією, а також людям старшого віку, під час війни; різні форми допомоги та підтримки, а саме: психологічна підтримка (індивідуально та в групах), доставка ліків при деменції та інших захворюваннях, консультація з питань догляду, консультація лікаря-психіатра, допомога з евакуацією, інформаційна підтримка про допомогу людям з деменцією в Україні та за кордоном <https://united.nezabutni.org/>) та інші.

УДК 314.74

Мещан І. В.,
канд. соц. наук, доцент,
директор департаменту соціального захисту населення
Київської обласної військової адміністрації, м. Київ, Україна

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ (НА ПРИКЛАДІ КИЇВСЬ- КОЇ ОБЛАСТІ)

Тема аналізу проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні з регіональною спрямованістю, на прикладі Київської області, є дуже актуальною. На території України з 2014 року триває війна, яка призвела до переміщення мільйонів людей. Внутрішньо переміщені особи зазнають різноманітних проблем, зокрема, вони стикаються з високим рівнем безробіття, соціальною відчуженістю, відсутністю житла, доступу до освіти та медичної допомоги.

Київська область є одним з регіонів, яка зазнала значного напливу внутрішньо переміщених осіб. Згідно з офіційною статистикою, ста-

ном на сьогодні в Київській області зареєстровано 331 820 внутрішньо переміщених осіб. Аналіз проблем внутрішньо переміщених осіб в Київській області є важливим для розуміння загальної ситуації в країні та розробки ефективних заходів щодо їх соціальної адаптації та інтеграції. Дослідження проблем внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Київській області також може дати інформацію про регіональні відмінності в цій сфері, що дозволить здійснити більш ефективне планування та розподіл ресурсів.

Питаннями внутрішньо переміщених осіб в свої працях відобразили Е. Муні [4], П. Орхарда [5], С. Хайнс [3], Дж. Хетвея [2]. Але через те, що українсько-російська війна триває проблеми внутрішньо переміщених осіб набувають нових контекстів, тому вимагають наукової рефлексії.

В дослідженні для аналізу проблем внутрішньо переміщених осіб використано вторинний соціологічний аналіз та SWOT-аналіз. Основою для вторинного соціологічного аналізу стали статистичні дані департаменту соціального захисту населення Київської обласної військової адміністрації та результати соціологічного дослідження, проведеного компанією «Active Group» за допомогою онлайн-панелі «SunFlower Sociology» 18-21 листопада 2022 р. Метод: самозаповнення анкет громадянами України віком 18 та більше років. Вибірка: 600 анкет (репрезентативна за віком, статтю і регіоном України). Період збору даних: 18-21 листопада 2022 р. [1].

SWOT-аналіз був використаний, як інструмент, який сприяв аналізу сильних та слабких сторони, можливості та загроз внутрішньо переміщеним особам. У контексті проблем внутрішньо переміщених осіб, SWOT-аналіз дозволив виявити фактори, що сприяють або ускладнюють їхню адаптацію та інтеграцію у новому місці проживання, в даному контексті в Київській області.

Таблиця 1

SWOT-аналіз проблем ВПО

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
1) Уряд України прийняв законодавчі акти, які сприяють підтримці ВПО та їх інтеграції в суспільство. 2) Цифровізація адміністративних послуг. 2) Співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН, Європейський Союз та Червоний	1) Низький рівень усвідомлення громадськістю проблем внутрішньо переміщених осіб . 2) Нерівномірність у розподілі допомоги внутрішньо переміщеним особам між різними регіонами України. 3) Брак координації між державними та недержавними структу-

Хрест, щоб забезпечити необхідну допомогу ВПО.

3) ВПО стали активними учасниками громадського життя України та відіграють роль у розвитку країни

4) Наявність міжнародних та національних програм, спрямованих на підтримку внутрішньо переміщених осіб (розроблені обласна Програма «Нова оселя» на 2022-2023 роки; обласна Програму відновлення приватних будинків, зруйнованих внаслідок бойових дій на території Київської області на 2022-2023 роки, державні виплати допомоги на проживання ВПО, соціальна програма «Прихисток»).

5) Забезпечення ВПО медичними та освітніми послугами.

6) Сприяння розвитку або створення бізнесу.

7) Створено на рівні обласних державних адміністрацій, районних державних адміністрацій, територіальних громад робочі групи з питань ВПО

8) Робота з профорієнтації в місцях компактного проживання.

9) Надання психологічної допомоги і реабілітації переселенців, зокрема дітей.

рами, що займаються питаннями підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

4) Недостатній обсяг житла для внутрішньо переміщених осіб, та недостатня розбіжність між вартістю житла та доходами внутрішньо переміщених осіб.

5) Психологічна реабілітація ВПО не має системного характеру.

6) Працевлаштування та перенавчання ВПО є недостатнім через слабкість економіки України.

7) Технічні проблеми з електронними системами, та обмеженість їх функціонування:

– у зв'язку із введенням нової послуги в застосунку Дія, а саме можливості самостійного скасування довідки ВПО, виникли проблеми з потенційною переплатою, тому що ЄІССС не конфігурується з Дією і тим самим не припиняє виплати допомоги на проживання в автоматичному режимі тим заявникам, які знялись з обліку і не мають права на зазначену допомогу,

– довідки внутрішньо переміщених осіб, сформовані застосунком Дія, некоректно мігруються в систему (тобто без атрибутки), і відповідно справи вивантажуються в ЄІССС (Єдина інформаційна база даних про внутрішньо переміщених осіб) з помилками верифікації, потреба щодо додаткового часу в обробці,

– системою ІАС технічно не передбачено повноважень для перегляду звітів, аналізу та деталізації.

	<p>8) роль обласних державних адміністрацій в системі ІАС зведена до консолідації звітів від територіальних громад.</p> <p>9) Недостатня кількість програм та проєктів, які забезпечують психологічну реабілітацію внутрішньо переміщених осіб.</p> <p>10) Обмежена доступність ринку праці для внутрішньо переміщених осіб та низький рівень оплати праці.</p>
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
<p>1) Розвиток інфраструктури внутрішньо переміщених осіб, яка б забезпечувала доступ до основних послуг, таких як медицина, освіта та зайнятість.</p> <p>2) Розширення міжнародного співробітництва для забезпечення підтримки ВПО та інтеграції їх в суспільство.</p> <p>3) Розвиток програм національного та регіонального масштабу для інтеграції внутрішньо переміщених осіб в суспільство та допомоги їм відновити(ведеться розробка обласної цільової програми «Підтримка внутрішньо переміщених осіб на 2023-2025 роки»)</p> <p>4) Розвиток державних програм та ініціатив, спрямованих на будівництво житла для внутрішньо переміщених осіб та відновлення житла зруйнованого в наслідок бойових дій.</p> <p>5) Розвиток програм та проєктів, які забезпечують психологічну</p>	<p>1) Погіршення економічної ситуації в країні та зменшення ресурсів для підтримки внутрішньо переміщених осіб</p> <p>2) Продовження війни та можливе зростання кількості внутрішньо переміщених осіб в майбутньому</p> <p>3)Безробіття та невміння ВПО знайти роботу через нестачу навичок та досвіду.</p> <p>4) Низький рівень соціальної підтримки та відсутність достатніх фінансових ресурсів для вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб.</p> <p>5) Соціальна дезінтеграція та маргіналізація внутрішньо переміщених осіб.</p> <p>6) Довгострокова війна та економічна нестабільність в країні</p> <p>7) Погіршення екологічної ситуації через військові дії на території України</p> <p>8) Техногенні катастрофи.</p>

<p>реабілітацію ВПО та їх інтеграцію в суспільство.</p> <p>6) Створення нових можливостей для навчання та перенавчання внутрішньо переміщених осіб.</p> <p>7) Використання програм та ініціатив національних та міжнародних організацій з підтримки ВПО для поліпшення життєвих умов та психологічної підтримки .</p> <p>8) Підтримка та розвиток підприємництва для створення робочих місць та підвищення економічного розвитку .</p> <p>9) Використання можливостей реконструкції та будівництва нового житла для розміщення ВПО, що створює можливість поліпшити їхні житлові умови .</p>	
--	--

Отже, можна зробити висновок, що питання внутрішньо переміщених осіб є актуальним в Україні та вимагає комплексної підтримки від держави та громадськості. Для забезпечення успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в суспільство необхідно підвищити рівень усвідомлення громадськістю проблем цієї групи, розвивати інфраструктуру та забезпечувати доступ до основних послуг. Додатково необхідна координація між державними та недержавними структурами, що займаються питаннями підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Список використаних джерел

1. Андрейшина А. Соціологи з'ясували, якими є найбільші проблеми ВПО та мотиви українців залишатись у країні / Режим доступу: <https://activegroup.com.ua/2022/12/09/sociologi-zyasuvali-yakimi-ye-najbilshi-problemi-vpo-ta-motivi-ukraynciv-zalishatis-u-krayni/>
2. Hathaway J. C. Forced Migration Studies: Could We Agree Just to «Date»? / J. C. Hathaway // Journal of Refugee Studies. – Vol. 20 – № 3. – 2007. – P 349-369.
3. Haynes S. Displaced people and the challenge to development / S. Haynes // POLIS Journal. – Vol. 1. – 9. – 2009. – P. 1-55.

4. Mooney E. The Concept of Internal Displacement and the Case for Internally Displaced Persons as a Category of Concern / E. Mooney // Refugee Survey Quarterly. – 2005. – P. 9-26.

5. Orchard P. The Contested Origins of Internal Displacement / P. Orchard // International Journal of Refugee Law. – Vol. 289. – № 2. – 2016. – P. 210-233.

УДК 364.4:616.89-008.454](043.2)

Коваленко С. В.,

студентка V курсу спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ, ЩО ХВОРЮТЬ НА ДЕ- МЕНЦІЮ

Однією з серйозних проблем в сучасному суспільстві постає поширеність деменції серед людей старшого віку, а також ізоляційне відношення оточуючих до них. Доволі часто деменція може супроводжуватися різними порушеннями функцій організму: порушення пам'яті, мислення, орієнтації у просторі, мовлення, логічності, рахунку тощо, постійні зміни в настрої та в поведінці [1, С. 93].

Деменція – це синдром, що характерний набуттям прогресуючого зниження інтелекту, ушкодженням головного мозку та, як наслідок, порушенням соціальної адаптації пацієнта – втрата можливості продовжувати професійну діяльність, обмеження здатності до самообслуговування та виконання звичайних побутових справ [2, с. 5]. Найбільш поширеними проявами деменції є повторення дій (повторення запитань, фраз, рухів), постійні дзвінки близьким, часткова втрата пам'яті (неможливість пригадати про що говорили на минулій зустрічі, неможливість пригадати імені родичів), швидке втомлення від однотипної роботи, бажання приховати якісь речі, збирати та зберігати щось непотрібне, різкі зміни настрою та емоційного стану людини, в найтяжчих формах – проблеми з пересуванням. Причинами такої поведінки, досить часто, є особисті проблеми хворих (погіршення фінансового становища, різка зміна місця проживання, втрата близької людини). Також до причин можна віднести порушення сну, коли людина, внаслідок хронічного недосипу, стає млявою, втомленою, байдужою до свого життя, загострення психіатричних симптомів, таких як апатія, депресія, психози [5, с. 73].

Щороку кількість людей, що хворіють на деменцію збільшується як в Україні так і в усьому світі. В Україні офіційно зафіксовано 63 тисячі людей, які лікуються від деменції, однак ця цифра не може бути точною, тому що не всі хворі звертаються до відповідних органів за допомогою, таким чином такі випадки не реєструються і додаються в статистичні дані. Найчастіше на деменцію хворіють люди старше 60-ти років, серед них особливо вразливою категорією є жінки. Найбільш поширеними формами деменції є хвороба Альцгеймера, судинна деменція, деменція з тільцями Леві, змішані форми деменції та ін. Загалом у всьому світі на деменцію хворіє понад 55 мільйонів людей. І ця цифра стрімко зростає щодня [6].

Розрізняють три стадії деменції:

– Рання стадія – характеризується порушенням інтелектуальної сфери, однак хворий може обслуговувати себе самостійно та усвідомлює, що йому потрібне лікування;

– Друга стадія – починають проявлятися більш серйозні порушення інтелекту, зниження сприйняття свого захворювання. Хворий людині вже важче користуватися предметами побуту, людина забуває як виконувати ті чи інші дії. При цій стадії хворим вже необхідний догляд, щоб вони не нашкодили собі чи оточуючим;

– Третя стадія – найважча. У хворих розвивається розпад особистості, вони не можуть самі їсти, робити звичайні справи, не впізнають оточуючих, втрачають здатність до мислення та мовлення, перестають відчувати голод та спрагу, помітні рухові розлади [3].

Таким чином, на ранній стадії хворому необхідно забезпечення затишної домашньої обстановки, постійного спілкування з хворим, чітко скласти розпорядок дня для хворого з виділенням значної кількості часу на відпочинок. Дуже важливими аспектами лікування людей з ранньою стадією деменції є рухова активність, незначне фізичне навантаження вдома, лікувальна фізкультура, правильне харчування. При дотриманні всіх правил можна значно сповільнити розвиток захворювання та покращити життя хворого [3].

На сьогоднішній день, вчені ще не придумали шляхів лікування деменції до повного одужання, однак вчасні профілактичні заходи можуть знизити ризики появи цього захворювання. Люди, що хворіють на ранню чи тяжку форму деменції потребують часткової або цілодобової уваги з боку рідних або осіб, які доглядають за хворими відповідно до стадії розвитку хвороби. Однак, як рідні так і доглядальники не завжди мають можливість здійснювати повноцінну підтримку хворих через брак практичних навичок або ж відсутності фінансового забезпечення на лікування таких людей. Саме тому держава розробила дер-

жавний стандарт по догляду за хворими вдома та пропонує вирішити проблему по догляду за людьми, що хворіють на деменцію шляхом надання довгострокової соціальної підтримки у процесі життєдіяльності даної категорії людей та забезпечення необхідного догляду за хворими вдома [4].

Відповідно до Державного стандарту соціальна послуга догляду вдома надається соціальними службами після первинного обстеження та визначення ступеня потреб хворого. Згідно результатів обстеження потребуючого в допомозі складається індивідуальний план догляду вдома та укладається договір про надання соціальної послуги. Через місяць соціальними працівниками проводиться повторне обстеження та визначення потреб хворого з метою внесення змін до індивідуального плану, якщо такі зміни є. В подальшому такі обстеження потреб клієнта мають проводитися не рідше одного разу на рік. Залежно від ступеню захворювання, соціальна послуга догляду вдома може надаватися на постійній основі, або ж тимчасово. Людям, які потребують догляду вдома, соціальні служби надають допомогу, що передбачають такі напрями:

- Допомога у веденні господарства, прибиранні, закупівлі продуктів харчування, приготування їжі, прання;
- Допомога в оформленні документів, оплати платежів;
- Допомога у самообслуговуванні, при пересуванні по квартирі/будинку, прийомі їжі;
- Допомога у забезпеченні засобами реабілітації;
- Контроль за прийомом медикаментів;
- Надання інформації з питань соціального захисту та правових питань;
- Психологічна підтримка та ін.;
- Здійснення дзвінків та листування;
- Навчання догляду членів сім'ї [4].

Варто зазначити, що підтримка людей, які хворіють на деменцію здійснюється на основі визнаних на міжнародному рівні стандартах у галузі прав людини. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) у 2017 році затвердила «Глобальний план дій сектора охорони здоров'я щодо реагування на деменцію на 2017-2025 роки». У плані схвалена комплексна програма дій для осіб, які формують політику, міжнародних, регіональних та національних партнерів та ВОЗ у наступних сферах:

- вживання заходів щодо деменції як пріоритет громадської охорони здоров'я;

- підвищення інформування суспільства про деменцію та створення ініціатив щодо формування сприятливих умов для людей з деменцією;
- зниження ризику розвитку деменції;
- діагностика, лікування та догляд;
- інформаційні системи щодо деменції;
- підтримка осіб, які здійснюють догляд людей, що хворіють на деменцію;
- наукові дослідження та інновації.

Для осіб, які забезпечують допомогу ВООЗ у вищеперерахованих сферах була створена Міжнародна платформа для моніторингу – Глобальна обсерваторія з деменції, яка призначається для сприяння моніторингу та обміну інформацією про політику щодо деменції, медичного обслуговування, епідеміології та наукових досліджень. ВОЗ також розробляє платформу для обміну знаннями з метою сприяння обміну передовим досвідом у сфері деменції [7].

Таким чином, люди, що хворіють на деменцію є вразливою категорією населення в усьому світі та мають нагальну потребу в підтримці та постійному догляді з боку соціальних служб. Оскільки, деменція – це невиліковна хвороба, то соціальна послуга догляду за хворими вдома має здійснювати всі види паліативних послуг для даної категорії населення на постійній основі.

Список використаних джерел

1. Актуальні питання геронтопсихіатрії: навчальний посібник. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2011. – 432 с.
2. Деменція : навчально-методичний посібник / О. А. Козьолкін, М. В. Сікорська, І. В. Візір, Ю. М. Нерянова. – Запоріжжя : [ЗДМУ], 2015. – 90 с.
3. Кудренко Я. В. Деменція: як вона проявляється, чому розвивається і чи можна її зупинити. КНП «Вінницька обласна клінічна психоневрологічна лікарня ім. акад. О. І. Ющенка» ВОР. 15.06.2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vopnl.vn.ua/one?st=245>
4. Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження державного стандарту догляду вдома» від 13.11.2013 № 760 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13>
5. Романова Н. Ф. Соціальна робота з людьми похилого віку, які живуть з деменцією: незвична поведінка та причини походження / Романова Н. Ф., Тимошенко Н. Є. // Соціальна робота та розвиток мереж соціальної підтримки : конференція молодих науковців :

збірник тез доповідей, 6 лютого 2019 року. 2019. С. 72-76.

6. Супрун Уляна. Що варто знати про життя з деменцією. 02. 11 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://suprun.doctor/zdorovya/shho-varto-znati-pro-zhittya-z-demenczieyu.html?=-page944>

7. Global action plan on the public health response to dementia 2017 – 2025. URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/259615/9789241513487-eng.pdf>

УДК 37.013.78

Селіхов К. С.,
студент V курсу спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Повномасштабна війна проти України в лютому 2022 року спричинила одну з найскладніших ситуацій у сфері міграції та внутрішнього переміщення в новітній історії. За кілька тижнів мільйони – понад чверть населення – покинули свої домівки, щоб шукати притулку за кордоном або в частинах України, розташованих далі від насильства.

Гуманітарна ситуація залишається жахливою, оскільки населення в Україні зазнає смертей і поранень через невибіркові атаки та боєприпаси, що не розірвалися. Також присутні багатогалузеві потреби, викликані руйнуванням житла, переміщенням, порушенням або перенапруженням громадських послуг, а також обмеженими можливостями працевлаштування. Агресія Росії проти України оголила ряд серйозних економічних та соціальних проблем і одночасно породила нові соціально-економічні загрози, що переросли в надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру.

Міграційна проблематика одна з найактуальніших у світі. Найчисельнішою у світі групою соціально незахищених осіб вважається група людей, яка переміщується всередині країни, – переселенці. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) є не просто важливим питанням, а необхідністю для нашого суспільства. Станом на березень 2023 року в Україні зареєстровано

понад 5 млн ВПО [2] – всі ці люди мають відновлювати звичне життя в нових умовах і проходити складний процес адаптації. Щоб інтеграція людей у громади відбувалася, ця тема потребує особливої уваги, регулярного обговорення та розробки ефективних інструментів на державному та локальному рівнях.

Юридичного визначення соціальної адаптації ВПО чи розмежування адаптації від інтеграції не існує, а її критерії різні експерти окреслюють доволі різноманітно. В дослідженнях Міжнародної організації з міграції (МОМ) зазвичай зазначається, що соціальна адаптація ВПО – це процес адаптації людей, які були змушені покинути своє місце проживання через конфлікти, насильство, природні катастрофи чи за інших подібних причин, до нового соціального та культурного середовища. На відміну від біженців, люди, які переміщуються всередині країни, з юридичної точки зору залишаються під захистом свого уряду, хоча цей уряд, можливо, і був причиною їхньої втечі або продемонстрував нездатність урятувати своїх громадян від насильства [6].

У рамках соціокультурного теоретико-методологічного підходу адаптація розглядається як подолання шоку від зміни звичного культурного оточення та необхідність пристосуватись до іншої культури, в тому числі, знайшовши спосіб співіснування ідентичності ВПО з ідентичностями оточуючих груп. Інтеграція ВПО в громадах, які їх приймають, інтерпретується, відповідно, як зближення ідентичності [1, с. 163].

Визначення рівня соціальної адаптації та інтеграції ВПО, відповідно до Плану заходів Комплексної програми, покладено на Національну академію наук України. Під час аналізу соціологічних досліджень в Україні щодо проблем ВПО, проведених протягом 2015-2016 років, науковці Інституту економіки промисловості НАН України, зокрема, визначили, що простежується інерційність системи державного управління, яка не здатна оперативно реагувати на попередження соціальних ризиків та мінімізацію негативних наслідків для ВПО та громад, що приймають [5, с. 271-279].

У 2017 році було здійснено моніторинг впровадження державних програм інтеграції ВПО, за результатами якого зроблено висновок, що у переважній більшості областей регіональні (обласні) програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, не прийняті, а там, де прийняті – не виконуються через брак коштів та небажання шукати нові шляхи вирішення проблем. У висновках звіту моніторингу також

зазначено, що зі зменшенням кількості облікованих ВПО в регіоні знижується увага до прийняття регіональних програм соціальної адаптації та реінтеграції ВПО, і, відповідно, вирішення цих проблем [7, с. 46-49].

Соціальна адаптація переселенців містить низку взаємодій із новим оточенням, як отримання роботи, житла, освіти, доступу до медичних та інших соціальних послуг, а також побудову нових соціальних зв'язків та інтеграцію в нову спільноту. Починаючи з 2014 року, в Україні громадські організації реалізували сотні проектів, направлених на соціальну адаптацію та інтеграцію ВПО. Щодо кожної з цих сфер напрацьована значна практична база, втім до 24 лютого 2022 року більшість проектів концентрувалися саме на інтеграції, адже масові процеси внутрішнього переміщення завершилися 2016 року [4, с. 158]. В «холодній фазі» військових дій процеси вимушеної внутрішньої міграції суттєво уповільнилися, тому здебільшого громадські організації працювали з людьми, які вже пройшли процес адаптації в нових громадах.

Масова міграція населення всередині країни пов'язана з низкою особливих проблем, які виникають як у самих внутрішньо переміщених осіб, так і в суспільстві в цілому – відбувається абсолютне спрощення поведінки людини заради виживання, однак це породжує загальну невизначеність у суспільних відносинах. Відсутність реальних перспектив щодо відновлення у найближчій перспективі контролю держави над тимчасово окупованими територіями зумовлює необхідність вироблення адекватних адаптаційних стратегій.

Після повномасштабного вторгнення РФ кількість переселенців в Україні збільшилася в десять разів. Жодна соціальна система просто не здатна підготуватися до такого, але варто зазначити, що і досвіду допомоги ВПО за цей період Україна набула досить суттєвого [3]. Для більшості організацій, які допомагають постраждалому населенню, майже весь 2022 рік пройшов під знаком гуманітарного реагування та підтримки соціальної адаптації переселенців. Дехто проходить цей процес уже вдруге, але від того він не стає легшим.

Один із головних інструментів соціальної адаптації ВПО – це психологічна підтримка. Вона може містити індивідуальні консультації з психологом, групові заняття з підтримки та терапії, а також роботу з громадськими організаціями й волонтерами.

Інший важливий інструмент – професійна підготовка та перекваліфікація. Це може бути навчання нових професійних навичок і здійснення практичних вправ, що допоможуть ВПО знайти роботу та

успішно інтегруватися в нове оточення.

Також важливим інструментом є доступ до соціальних послуг і підтримки, як от медична, фінансова допомога, житло, харчування. Для досягнення успішної адаптації переселенців необхідно забезпечити їм належні умови життя та доступ до необхідних ресурсів.

Хоча більшість ВПО мають намір і сподіваються повернутися додому одного дня, коли критичні перешкоди для повернення будуть усунені, цей варіант наразі неможливий для багатьох через триваючі військові дії в районах походження та масштаби руйнування житла та базової інфраструктури. Тому необхідна додаткова підтримка ВПО та муніципалітетам і громадам, які приймають значну кількість переміщених осіб, щоб сприяти тимчасовій або довгостроковій місцевій інтеграції ВПО.

Більшість респондентів з переміщених осіб в межах нашої держави вказують на те, що вони стикаються з деякими проблемами для місцевої інтеграції там, де вони зараз проживають [8]. Оскільки більшість ВПО, з якими були проведені консультації, стверджують, що наразі вони не планують повернутися, необхідно розробити додаткові програми, щоб вирішити проблеми, з якими стикаються ВПО, щоб стати самодостатніми та локально інтегруватися в місцях переміщення. А також щоб уникнути того, щоб ці проблеми стали стимулом для повернення до небезпечних та негідних умов або для подальшого переміщення через кордони для пошуку міжнародного захисту за кордоном.

Основними перешкодами, які необхідно усунути, є відсутність роботи та джерел доходу (25%), належного та стабільного житла (10%) та підтримки громади (10%). Лише 29% респондентів працездатного віку зараз зайняті в районі переміщення, а 47% респондентів описують свої поточні житлові умови як гірші або значно гірші, ніж у місцевості свого походження [8]. Зберігаючи гуманітарну допомогу для найбільш уразливих ВПО, підтримка повинна бути пріоритетною для приймаючих муніципалітетів і місцевих громад, щоб сприяти самозабезпеченню та місцевій інтеграції, шляхом розробки та реалізації:

- Ініціативи підтримки працевлаштування, які задовольняють особливі потреби та профілі переміщених осіб і відповідають попиту на ринку праці, щоб доповнити та збільшити потенціал послуг, що надаються місцевою владою та приватним сектором
- Додаткових рішень щодо догляду за дітьми, оскільки відсутність варіантів догляду за дітьми є однією з головних перешкод для доступу до роботи.

- Тимчасових та довгострокових житлових рішень, включаючи збільшення доступного житлового фонду, модульні житлові рішення, цільові грошові програми (орендна плата, депозит, оренда, витрати ріелтора), фінансова підтримка приймаючих сімей (таких як Прихисток).

- Проектів розширення можливостей та участі громади, включаючи центри інтеграції та багатофункціональні громадські простори та центри.

В цілому, адаптація є складним, багатогранним процесом пристосування ВПО до нового соціокультурного середовища, та приймаючого соціуму до новоприбулих осіб - їх соціально-економічних, культурних потреб тощо. Суб'єктами адаптації виступають, з одного боку, внутрішньо переміщені особи, а з іншого – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, різноманітні соціальні інститути, а також місцеві мешканці та представники інших груп і національних меншин. Не зважаючи на те, що деякі ВПО не стикаються з серйозними проблемами в сфері адаптації та місцевої інтеграції, основними перешкодами можуть виступати відсутність роботи та джерел доходу, відсутність належного та стабільного житла, відсутність участі громади та підтримки розширення можливостей.

Список використаних джерел

1. Блинова О. Є. Трудова міграція населення України у соціально-психологічному вимірі / О. Є. Блинова. Херсон: РІПО, 2015. 488 с.

2. Відповіді на найпоширеніші питання щодо ВПО – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/22630.html>

3. Мазіна Н. Е. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб: підходи до виміру. Вісник Маріупольського державного університету, Серія: Культурологія, соціологія. 2019. Вип. 12. С. 131-138.

4. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні / В. О. Макарова. К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2018. 244 с.

5. Новікова О. Ф. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.; К.: НАН України, Ін-т економіки та пром-сті. 2016. 448 с.

6. Сірант М. М. Біженці та внутрішньо переміщені особи: співвідношення понять. Митна справа. 2015. № 2(2.2). С. 154-159.

7. Філяк М. С. Моніторинг впровадження державних програм інтеграції ВПО, ЕТАП I / М. С. Філяк. К. 2017. 318 с.

8. Lives on hold: intentions and perspectives of internally displaced persons in Ukraine – Режим доступу: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

УДК 364: 502/504](043.2)

Назаренко Д. В.,
студентка V курсу спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЗЕЛЕНА СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК ПІДХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Зелена соціальна робота є актуальною у сучасному світі, оскільки поєднує два важливі аспекти – збереження навколишнього середовища та соціальну справедливість. Вона спрямована на розв’язання проблем, пов’язаних з екологічними питаннями, і одночасно надає підтримку вразливим соціальним групам. Ось кілька аргументів, які підтверджують актуальність зеленої соціальної роботи:

1. Зміна клімату і екологічні проблеми: Світ стикається зі зростаючими проблемами, пов’язаними зі зміною клімату, забрудненням довкілля, втратою біорізноманіття та іншими екологічними викликами. Зелена соціальна робота спрямована на вирішення цих проблем та залучення громадян до сталого способу життя.

2. Соціальна справедливість: Зелена соціальна робота акцентує увагу на соціальних проблемах, зокрема на нерівності доступу до ресурсів та негативному впливі екологічних проблем на вразливі групи населення. Вона спрямована на створення більш справедливого суспільства, де всі люди мають рівний доступ до здорового довкілля та екологічних ресурсів [5].

3. Спільнотна мобілізація: Зелена соціальна робота сприяє мобілізації спільнот та активно включає їх у процес прийняття рішень щодо екологічних питань. Це сприяє змінам у свідомості громадян, розвитку громадських ініціатив та підвищенню екологічної грамотності.

Основні цілі зеленої соціальної роботи відображені на рисунку [1].

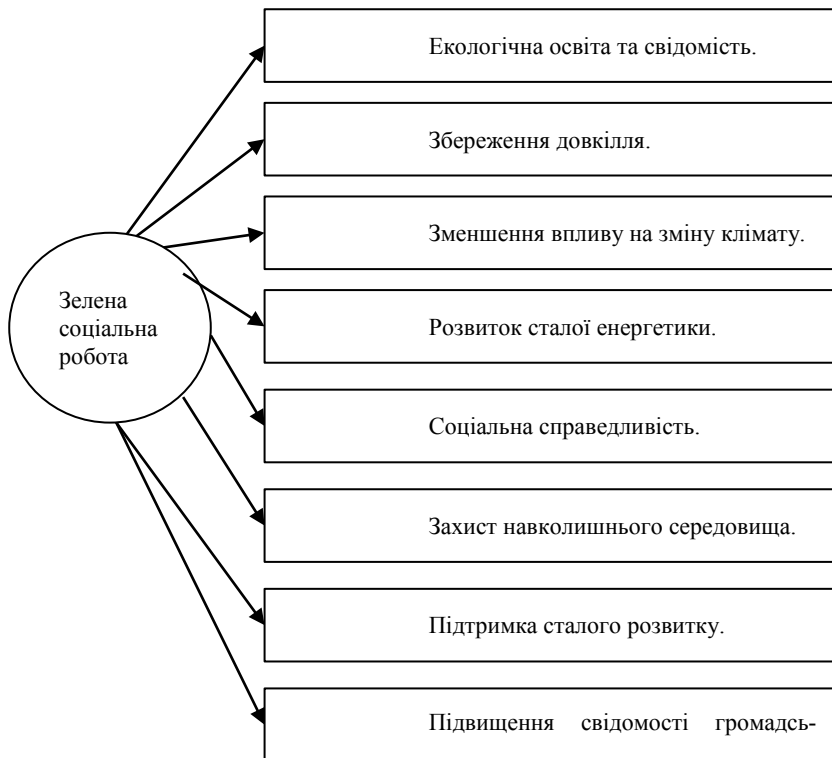

Рис.1. – Основні цілі зеленої соціальної роботи

Зелена соціальна робота сприяє поширенню знань про екологію та проблеми, пов'язані зі збереженням природних ресурсів. Вона покликана підвищити свідомість [6] та навчити людей екологічно відповідальному способу життя, спрямована на захист природи та збереження довкілля [1]. Це може включати просвітницьку роботу з місцевими спільнотами, організацію екологічних заходів та підтримку сталих практик, що сприяють збереженню природних ресурсів. Дана ціль є дуже актуальною в наш час, коли все більше будується заводів, які не завжди дотримуються екологічних норм. Також зелена соціальна робота спрямована на зменшення викидів парникових газів та впливу на зміну клімату, допомагає і керує поширенням інформації про енергоефективність, використання відновлюваних джерел енергії, ефективне використання ресурсів та інші заходи, спрямовані на зниження впливу на клімат та пропагує розвиток сталої енергетики, такої як сонячна, вітрова, гідро- та геотермальна енергія. Це включає спри-

яння встановленню альтернативних джерел енергії та підтримку проєктів зеленої енергетики. Крім цього зелена соціальна робота прагне досягти соціальної справедливості в контексті довкілля, забезпечити доступ до екологічних ресурсів, включаючи чисту воду, повітря та природні зони відпочинку, для всіх людей, незалежно від їхнього соціального становища чи етнічної належності. Зелена соціальна робота також має на меті підвищення свідомості громадськості [2] щодо проблем навколишнього середовища та сприяння розвитку більш екологічно свідомого способу життя, тому що саме обізнаність людей допомагає досягати успіху у вищенаведених цілях.

Основна мета зеленої соціальної роботи – сприяти сталому розвитку та вирішенню екологічних проблем [8], пов'язаних зі зміною клімату, забрудненням довкілля, виснаженням природних ресурсів та іншими екологічними викликами. Вона прагне забезпечити справедливий доступ до екологічних ресурсів, зберегти біорізноманіття та природні екосистеми, а також захистити вразливі групи населення, які найбільше потерпають від екологічних проблем. Зелена соціальна робота об'єднує два важливих аспекти: соціальну роботу та сталість, спрямована на забезпечення позитивного впливу на соціальне благополуччя людей і оточуючого середовища.

«Зелена соціальна робота» – це підхід до соціальної роботи, яка зосереджена на розвитку і збереженні екологічно стійкого середовища та покращенні якості життя людей через співпрацю з природою. Цей підхід враховує зв'язок між здоров'ям людей та станом навколишнього середовища, і прагне забезпечити більш стійкий розвиток та покращення якості життя в умовах зміни клімату та екологічного кризу. Зелена соціальна робота може включати в себе такі сфери діяльності, як здоров'я та безпека, житлове будівництво та планування, забезпечення доступу до екологічно чистих ресурсів, розробку технологій та засобів для зменшення відходів та викидів, а також освіту та інформаційну роботу серед громади [6].

Отже, зелена соціальна робота розглядається як підхід до соціальної роботи, що поєднує принципи сталого розвитку та забезпечення соціальної справедливості. Основною метою якої є захист навколишнього середовища та покращення якості життя людей шляхом сприяння сталому розвитку. Зелена соціальна робота визнає, що бідність, безробіття, нерівність, бездомність, здоров'я та інші соціальні проблеми – пов'язані з негативним впливом на навколишнє середовище. Цей підхід враховує не тільки потреби людей, але і збереження природних ресурсів та екосистем. Також вона акцентує увагу на сталому розвитку та екологічній відповідальності, сприяє усвідомленню

людьми необхідності збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь та пропагує екологічно чисті практики.

Список використаних джерел

1. Кошелівська, О. О. Екологічна освіта як засіб формування екологічної свідомості в соціальній роботі / Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка, 4(95), 2018. – С. 25-30.
2. Кріль, В. А. Соціальна екологія як складова зеленої соціальної роботи. Соціальна робота і суспільство, 2(23), 2019. – С. 45-54.
3. Матвійчук Л. В., Соломаха О. В. Екологічна соціальна робота в контексті сталого розвитку. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 1(89), 2017. – С. 134-139.
4. Махннборода, Д. О. Зелена соціальна робота: чи потрібна вона Україні? / Д. О. Махннборода, М. О. Кузьміна, В. В. Кузьмін. – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. – С. 22-24.
5. Лібанова Е. М. Надмірна соціально неприйнятна нерівність: головний виклик для українського суспільства // Вісник Академії наук України. 2017. № (5). С. 22-25.
6. Львовчкіна А. М. Психологічні засади вимірювання екологічної свідомості / А. М. Львовчкіна // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – Вип. 3. – К. : Гнозис, 2009 р. – С. 36–43.
7. Alston M. Social work, climate change and global cooperation // International Social Work. 2015. Vol. 58(3). P. 355-363.
8. Dominelli, L. Green Social Work: From Environmental Crises to Environmental Justice. Polity Press, 2012.

УДК 316.77 – 053.6:373,5] (043/2)

Розумець П. В.,
студентка V курсу спеціальності «Соціальна робота»
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДЛІТКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сфера комунікації є невід’ємною частиною соціального простору, в якому існує особистість. У сучасних умовах, для яких характерна напруженість у всіх сферах життєдіяльності, комунікативна діяльність набуває особливої значущості. Саме у сфері комунікації людина здійснює свої професійні й особисті плани, отримує підтвердження

свого існування, підтримку та співчуття, допомогу в реалізації життєвих планів і потреб. Це є підтвердженням того, що комунікативні вміння та навички є тими чинниками, що забезпечать успішну діяльність у сфері комунікації. Конструктивне спілкування є показником культури особистості загалом [5]

Л. Руденко визначає комунікативну культуру однією з визначальних властивостей сучасної людини, оскільки займає провідне місце в загальнокультурному і професійному становленні особистості. Сучасні філософські дослідження переконують, що феномен комунікативної культури з чинника, який супроводжує процес соціальної взаємодії, перетворюється на один з провідних чинників досягнення соціальної стійкості й упорядкованості завдяки його стабілізуючому впливу на комунікативні процеси. Саме культурна наповненість надає цьому феномену поліфункціонального характеру. В умовах інформаційної цивілізації комунікативна культура стає метою (культура діалогу), підґрунтям (взаєморозуміння), засобом регламентації (культура ділового й повсякденного спілкування) комунікативних процесів [4].

Будь-яке явище суспільного життя є проявом діяльності як універсального способу існування людини й суспільства (діяльнісний підхід). У зв'язку з цим комунікативну культуру позиціонують як сукупність елементів, що регулюють комунікативну діяльність і формуються, функціонують та розвиваються через взаємодію суб'єктів. Комунікативна ж культура індивіда визначається як система знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнятих в суспільстві, і вміння органічно, природно й невимушено реалізувати їх у діловому й емоційному спілкуванні. Це базова навичка особистостей соціуму, що дає можливість розвиватись та вдосконалюватись упродовж життя. Проте базові поняття комунікативної культури остаточно формуються у підлітковому віці. Однак, є підлітки з особливими освітніми потребами, яким необхідно допомогти в становленні повноцінної комунікативно спроможної особистості. Досить важлива роль у вирішенні цього завдання відводиться соціальному супроводу дітей з ООП в закладах загальної середньої освіти.

Актуальність даної теми зумовлюється важливістю становлення особистості підлітків з ООП активними, комунікативно спроможними особистостями сучасного суспільства, що прагнуть розвиватись й вдосконалюватись, бути успішними та реалізованими. Комунікативна культура – запорука адаптації підлітків з ООП в соціум, що гарантує активне суспільне та особисте життя. Для дітей з тяжкими розладами мовлення це надважлива проблема. На даний час інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в освітній процес закладу загальної

середньої освіти мало вивчена. На практиці вчителю часто доводиться спиратись на власні відчуття, на спостереження за поведінкою дитини з особливими освітніми потребами, на її реакцію на ті чи інші дії вчителів та дітей. І хоча діагноз може бути поставлений однаковий, кожна дитина має свої особливості.

Незважаючи на те, що від рівня сформованості комунікативної компетенції (КК) учнів залежить ефективність обміну інформацією та процесу педагогічної комунікації в цілому, ця проблема в педагогічній науці і практиці вивчена недостатньо й потребує додаткової уваги. Учені І. Дмитрієва, Л. Прядко, Т. Сак, Н. Софій, О. Федоренко й інші, аналізували особливості організації інклюзивного навчання. Проблема розвитку комунікативних умінь розглядалася в працях О. Бодалева, Л. Виготського, І. Зимньої, М. Лісіної та інших [6, 110]. Науковці визначають різні аспекти формування комунікативної культури у дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти. Проаналізувавши відповідну літературу можемо визначити наступне:

1. Навчання в інклюзивному середовищі та комунікативна компетентність: деякі із досліджень акцентують увагу на розвиток цієї компетентності в ході інклюзивної освіти, щоб сприяти активному включенні підлітків у загальний освітній процес.

2. Особливості спілкування підлітків з особливими освітніми потребами: інші ж дослідження звертають увагу на особливості у спілкування підлітків з ООП між собою та іншими однолітками, їхньому розвитку стосунків за допомогою комунікативної сформованості. Вони досліджують особливість сприйняття та вираження мовлення. А також ефективні методики комунікації з даною категорією учнів.

3. Новітні технології: деякі дослідження вказують на новітні способи розвитку комунікативної культури в підлітків з особливими освітніми потребами. Це можуть бути комп'ютерні технології, мультимедійні матеріали та інше. Вони пропонують інноваційні технології для розвитку комунікативної компетентності учнів з особливими освітніми потребами.

4. Сім'я та спільнота: дослідження доводять, що важливо залучати родину для формування комунікативної культури підлітків з особливими освітніми потребами. Вони наголошують, що результат буде тоді, коли до процесу формування будуть залучені не тільки педагоги, а і сім'я та інші учасники освітнього процесу.

Проблему комунікативної культури підлітків з ООП ми будемо аналізувати комплексно, враховуючи різні її аспекти, а саме:

1. Соціальний аспект: комунікативна культура є складовою загальною культурою особистості, становить запоруку її активності та успішності як в суспільному, так і в особистому житті. Розвиток комунікативно успішної особистості здійснюється протягом всього навчання в освітніх закладах, адже саме тут можна вчасно виявити та звернути особливу увагу на проблеми дітей, зокрема й проблеми міжособистісної комунікації. Робота над функціоналом комунікації допоможе підліткам з особливими освітніми потребами відточувати свої навички спілкування, доносити свої потреби, бажання та почуття, а також краще пристосовуватись до різних соціальних ситуацій.

2. Освітній аспект: у закладі середньої освіти формування комунікативної культури є першочерговим завданням для всіх учнів. Розвиток комунікації учнів з особливими освітніми потребами вплине на результат їхнього навчання, спілкування з однолітками та вчителями, допоможе реалізувати дитину в тій чи іншій спрямованості, краще сформувати здібності та навички. В подальшому це вплине на рівень професійної діяльності.

3. Психологічний аспект: у підлітків з особливими освітніми проблемами можуть виникати непорозуміння з іншими учнями, проблеми з самооцінкою та невпевненості в собі. Розвиток комунікативної культури сприяє кращій психологічній адаптованості дітей, допомагає швидше налагоджувати контакт з іншими, впливає на їхній емоційний стан.

4. Практичний аспект: комунікативні навички є необхідними в сучасному соціумі. Ці навички важливі в багатьох життєвих аспектах, включаючи подальше навчання, роботу, сімейне життя та взаємодію з іншими членами соціуму. Розвиток комунікативної культури підлітків з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти позитивно вплине на подальше їхнє функціонування в суспільстві.

Отже, для підлітків з ООП характерний низький рівень оволодіння комунікативною культурою, їм складно узгоджувати дії з виконання спільних завдань, організувати взаємоконтроль, взаємодопомогу. Недостатньо сформована мовна ініціативність, уміння аргументувати свою позицію, переконувати, вести дискусію. Учні з ООП не завжди володіють набором варіантів комунікативно-мовних стратегій спілкування, навиком передачі інформації; демонструють невміння слухати, підтримувати бесіду. Школярі цієї групи відчувають значні труднощі вибору адекватних мовних засобів. З метою покращення ситуації, робота має проводитися одночасно в декількох напрямках: розвиток комунікативних якостей, розвиток комунікативних дій і розвиток здібностей до діалогу і співпраці з дитиною з ООП.

Список використаних джерел

1. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі. Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. С. 3-100
2. Гаяш О.В. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2014. 108 с.
3. Колупаєва А., Таранченко О. Навчально-методичний посібник «Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі». Харків, видавництво «Ранок», 2019. С. 7-65
4. Колупаєва А. А. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник. «А. С. К.», 2012. С. 3-20
5. Руденко Л. «Теоретичні основи формування комунікативної культури майбутніх фахівців», 2012. Режим доступу до електронного ресурсу:
<file:///D:/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/%D0%94%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%87.pdf>
6. Тарасова В. В., Ільченко О.В. Формування комунікативної діяльності в дітей із затримкою психічного розвитку. Збірник наук. праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загально-освітній школах» Вип. 43 (96), 2015. С.397-402.
7. Шестопал О.О. Особливості формування соціальних стосунків учасників освітнього процесу інклюзивного класу. Практичні комунікаційні кейси в інклюзивному освітньому середовищі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 22 листопада 2019 р.). Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019. С. 103–116.

ЗМІСТ

Секція СОЦІАЛЬНА РОБОТА: СТАНОВЛЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

<i>Кузнецова О. А.</i> Організація державної соціально-психологічної підтримки військовослужбовців та членів їх сімей.....	3
<i>Файчук О. Л.</i> Основні напрямки соціальної роботи з ВПО в сучасних умовах.....	7
<i>Сургова С. Ю.</i> Благодійність як маркер громадянського суспільства.....	10
<i>Чубук Р. В.</i> Соціально-превентивна діяльність у молодіжному середовищі: акцент на розвиток і самоактуалізацію.....	14
<i>Малиновська Н. Л.</i> Соціальна ефективність інноваційно-технологічної діяльності.....	18
<i>Зинов'єва В. Є.</i> Проблеми насильства і жорстокого поводження з дітьми.....	20
<i>Криворотта А. О.</i> Патронат над дитиною в сучасних умовах.....	23
<i>Черевата А. О.</i> Соціальна допомога людям похилого віку в умовах воєнного стану.....	26
<i>Мещан І. В.</i> Аналіз проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні: регіональний аспект (на прикладі Київської області).....	30
<i>Коваленко С. В.</i> Соціальна робота з людьми, що хворіють на деменцію.....	35
<i>Селіхов К. С.</i> Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб: досвід України.....	39
<i>Назаренко Д. В.</i> Зелена соціальна робота як підхід забезпечення соціальної справедливості.....	44
<i>Розумець П. В.</i> Формування комунікативної культури підлітків з особливими освітніми потребами в умовах закладу середньої освіти.....	47

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Редактор *О. Михайлова*. Комп'ютерна верстка *К. Гросу-Грабарчук*
Друк *С. Волинець*. Фальцювальню-палітурні роботи *О. Мішалкіна*

Підп. до друку 26.06.2023

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 3,2. Обл.-вид. арк. 2,8.

Тираж 5 прим.Зам. 6679

Видавець та виготівник: Чорноморський національний університет імені Петра Могили
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.20